

সম্প্রসাৰণ বুলেটিন নং ৩/২০১১-১২

আত্মসংস্থাপনৰ বাবে গাহৰি পালন

ডা: আৰফান আলী

কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ
অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়
তিনিচুকীয়া

অসমৰ বৈচিত্ৰময় জনগোষ্ঠীয় সমাজ গাৰ্হনিত প্ৰচলিত সামাজিক ৰীতি-নীতিৰ খাদ্যাভ্যাসত প্ৰাচীন কালৰে পৰা গাহৰি পালনে এক সৱল ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। প্ৰধানকৈ জনজাতীয়লোক সকলৰ মাজতে গাহৰি পালন পৰম্পৰাগত হিচাপে চলি আহিছে যদিও বৰ্দ্ধিত জনসংখ্যা, নিবনুৱা সমস্যা আৰু শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ লগে লগে জাতি, বৰ্ণ, ধৰ্ম নিৰ্বিশেষে গাহৰি পালনক এক লাভজনক ব্যৱসায় আৰু কৰ্মসংস্থাপনৰ উপায় হিচাপে গ্ৰহণ কৰা দেখা গৈছে। বৈজ্ঞানিক প্ৰযুক্তিৰে উৎকৃষ্ট পাম পৰিচালকৰ অধীনত ব্যৱসায়িক ভিত্তিত গাহৰি পালন এক অত্যন্ত উৎসাহজনক কৰ্ম পদ্ধতি। মাংসাহাৰ বা প্ৰ'টিন প্ৰাণী খাদ্যৰ এটি অপৰিহাৰ্য উপাদান। তাৰে ভিতৰত প্ৰাণী উৎসৰ পৰা পোৱা প্ৰ'টিন শৰীৰৰ গঠন আৰু বৃদ্ধিৰ বাবে অতি আৱশ্যকীয়। পশুধন প্ৰাণী উৎসৰ প্ৰ'টিনজাতীয় খাদ্য উপাদানৰ এক উৎকৃষ্ট উঁহালা। প্ৰ'টিনৰ উপৰিও মাংসৰ পৰা শৰীৰৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় শক্তি, চৰ্বি, খাদ্যপ্ৰাণ, জৈৱিক লৱণ আৰু অন্যান্য প্ৰয়োজনীয় সকলো ধৰণৰ উপাদান কম বেছি পৰিমাণে পোৱা যায়। গতিকে বৰ্তমান যুগৰ স্বাস্থ্য সজাগ সমাজৰ বাবে প্ৰাণী উৎসৰ প্ৰ'টিনযুক্ত খাদ্যৰ চাহিদা পূৰণৰ হেতু পশুধনৰ মাংস দৈনন্দিন খাদ্য তালিকাত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা দেখা যায়। যোগান আৰু চাহিদাৰ ওপৰত নিভ'ৰ কৰি আৰ্থিক দিশত স্বাৱলম্বনৰ ক্ষেত্ৰতো বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে ব্যৱসায়িক ভিত্তিত গাহৰি পালন এক লাভজনক বৃত্তি হিচাপে পৰিগণিত হৈছে।

উন্নত পাম পৰিচালনা আৰু অধিক লাভজনক কৰিবৰ বাবে বিশেষভাৱে মন কৰিব লগীয়া দিশসমূহ হ'ল:

- উপযুক্ত বাসস্থান, আহাৰ যোগান আৰু তাৰ আনুসঙ্গিক সুবিধাসমূহ প্ৰদান কৰা
- সঠিক স্বাস্থ্য বিধানৰ অনুসৰণ আৰু ৰোগ নিৰাময় ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা,
- বৈজ্ঞানিক পাম পৰিচালনা আৰু
- সময়ানুযায়ী সঠিকভাৱে প্ৰজনন কাৰ্য সম্পন্ন কৰা।

গাহৰি পালন আৰু ইয়াৰ সুবিধা সমূহ:

গাহৰি পালনে এক লাভজনক আৰুসংস্থাপনৰ পথ মুকলি কৰাৰ মূলতে হ'ল:

১. উন্নত জাতৰ একোজনী গাহৰিয়ে বছৰত ২ বাৰকৈ পোৱালী দিয়ে আৰু প্ৰতিবাৰতে ৮ ৰ পৰা ১২ টালৈ পোৱালী দিয়ে।
২. খাদ্য গ্ৰহণৰ অনুপাতে গাহৰিৰ বাঢ়ন ক্ষমতাও অন্য পশুধনৰ তুলনাত বেছি। প্ৰায় ২.৫ – ৩.০ কি.গ্ৰা. দানা খাই একোটা গাহৰিয়ে প্ৰায় ১ কি.গ্ৰা. ওজন আহৰণ কৰিব পাৰে।
৩. গাহৰিয়ে সচৰাচৰ ৰান্ধনি ঘৰৰ পেলনীয়া খাদ্য গ্ৰহণ কৰিও জীৱন ধাৰণ কৰিবলৈ সক্ষম। অন্য পশুধনৰ তুলনাত গাহৰিৰ ক্ষেত্ৰত বেমাৰ আজাৰৰ আক্ৰমণো কম। পশুচিকিৎসকৰ পৰামৰ্শমতে সময়মতে উপযুক্ত বয়সত ছিটা প্ৰদান কৰিলে নিৰ্দিষ্ট ৰোগবোৰ প্ৰতিৰোধ কৰিব পাৰি।
৪. পাম গৃহ নিৰ্মাণৰ বাবে স্থানীয়ভাৱে পোৱা বাই-বেত, খেৰ আদি ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি আৰু ই প্ৰয়োজনীয় মূলধনৰ পৰিমাণ বহু কমাই তোলে। গাহৰি পালনৰ বাবে আৰম্ভণিৰ মূলধনৰ প্ৰয়োজনীয়তা কিছুপৰিমাণে বেছি যদিও প্ৰথম বছৰৰ ভিতৰতে উপাৰ্জনৰ ধন আহিব আৰম্ভ কৰে।

গাহৰি পামৰ স্থান নিৰ্বাচন:

পাম এখনৰ কৃতকাৰ্যতাৰ মূলমন্ত্ৰ হ'ল উৎকৃষ্ট খাদ্য যোগান, উপযুক্ত বাসস্থান, পৰিকল্পিত প্ৰজনন ব্যৱস্থা আৰু আধুনিক পৰিচালনা পদ্ধতি। গতিকে, আধুনিক গাহৰি পাম এখন স্থাপন কৰাৰ আগতে লাগতিয়াল সা-সুবিধা খিনি আগতীয়াকৈ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰি লোৱাটোৱেই বিচক্ষণতাৰ পৰিচয়। পামগৃহ নিৰ্মাণ কৰাৰ আগতে মন কৰিব লগীয়া বিষয় সমূহ হ'ল যে ঠাইখিনি ওখ আৰু ৰ'দ পৰা হ'ব লাগে, পৰিষ্কাৰ পানী যোগানৰ সু-ব্যৱস্থা থাকিব লাগে। প্ৰধান আৰু ব্যস্ত ৰাস্তাৰ পৰা কিছু নিলগত হোৱাটো বাঞ্ছনীয় যদিও যোগাযোগৰ সুচল ব্যৱস্থা থাকিব লাগে। পামৰ ওচৰলৈকে যাব পৰা

যান বাহনৰ উপযুক্ত পথ থাকিব লাগে আৰু বোচা কিনাৰ সুবিধাৰ বাবে চাহিদাপূৰ্ণ বজাৰৰ অৱস্থিতি অত্যন্ত আৱশ্যকীয়

গাহৰিৰ প্ৰতিপালনৰ বাবে গৃহনিৰ্মাণ কৰোঁতে বৈজ্ঞানিক পদ্ধতি অৱলম্বন কৰাটো নিত্যান্তই প্ৰয়োজনীয়। ঘৰৰ ভিতৰ ভাগত যথেষ্ট পোহৰ পৰা, বতাহ চলাচল কৰিব পৰা আৰু সহজ গাহৰিয়ে ফুৰা চকা কৰিব পৰা বিধৰ হ'ব লাগে। মজিয়াখন টান আৰু শুকান হ'ব লাগে যাতে পানী, মল-মূত্ৰ, খাদ্যৰ পেলনীয়া অংশ আদি সহজে পৰিষ্কাৰ কৰিব পৰা যায়। গাহৰিবোৰে যাতে মজিয়াত পিছল খোৱাৰ সম্ভাৱনা নাথাকে তাৰ প্ৰতি সজাগ থাকিব লাগে। দানা দিয়াৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা পাত্ৰটো গধুৰ হোৱা উচিত যাতে পাত্ৰটো লুটি খাই দানা মজিয়াত পৰাৰ সম্ভাৱনা নাথাকে। সেই কাৰণে স্থায়ীভাৱে পকাৰ দানা খোৱা পাত্ৰ গড়ালৰ ভিতৰত সাজি দিয়াটোৱেই ভাল। পামঘৰটোৰ চাৰিওফালে বেৰৰ উচ্চতা ৪-৫ ফুট হোৱা উচিত। ঘৰৰ চাল দুখন বৰমুণৰ পানী সোমাব নোৱাৰাকৈ খেৰ, টিন বা এছবেছটছৰেৰে দিব পাৰি। বয়স অনুসৰি প্ৰত্যেকটো গাহৰিক প্ৰয়োজনীয় ঠাইৰ পৰিমাণে বেলেগ বেলেগ প্ৰাণবয়স্কৰ বাবে ২০-২৫ বৰ্গ ফুট আৰু বয়স্ক মতা গাহৰিৰ বাবে ৭০-৮০ বৰ্গ ফুট ঠাই দিব লাগে। পোৱালী দিয়া কোঠালীৰ মজিয়া ৮০-১০০ বৰ্গ ফুট হোৱা উচিত। ইয়াৰ উপৰিও দৈনন্দিন ব্যায়ামৰ বাবে বেৰ দিয়া এডোখৰ মুকলি ঠাই গড়ালৰ লগতে সংলগ্ন থাকিব লাগে।

গাহৰিৰ প্ৰজনন আৰু জাত নিৰ্বাচন:

অসমৰ থলুৱা গাহৰিবোৰ অৰ্থনৈতিকভাৱে কম উৎপাদন ক্ষমতা সেয়েহে বিদেশৰ পৰা উন্নতজাতৰ মতা গাহৰি আনি থলুৱাজাতৰ মাইকী গাহৰীৰ লগত লগত প্ৰজনন কৰাই উন্নত জাতৰ অধিক উৎপাদনক্ষম গাহৰি পাব পাৰি। বিভিন্ন চৰকাৰী আৰু বেচৰকাৰী সংগঠনে অসমত সচৰাচৰ ব্যৱহাৰ কৰা এনে কেইবিধমান উন্নত জাতৰ বিদেশী গাহৰি হ'ল: হেম্পচায়াৰ, চেডল ব্ৰেক, লাৰ্জ ব্ৰেক, ডিউবক ইত্যাদি।

গাহৰিৰ প্ৰজনন দুই ধৰণে কৰাব পাৰি। কৃত্ৰিম ভাৱে আৰু প্ৰাকৃতিক ভাৱে। কৃত্ৰিম প্ৰজননৰ বাবে বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে উন্নত জাতৰ মতা গাহৰিৰ পৰা বীৰ্য সংগ্ৰহ কৰি যন্ত্ৰৰ সহায়ত মাইকী গাহৰিৰ যোনি দ্বাৰেদি জৰায়ুত প্ৰক্ষেপন কৰি গৰ্ভধাৰণ কৰোৱা হয়। আনহাতে, প্ৰাকৃতিক পদ্ধতিত থলুৱাজাতৰ মাইকী গাহৰিৰ লগত উন্নত জাতৰ বিদেশী মতা গাহৰি একেলগে ৰাখি প্ৰাকৃতিক নিয়মত প্ৰজনন কাৰ্য সম্পাদন কৰাই বৰ্ণসংকৰ পোৱালী পোৱা যায়। এই পদ্ধতিত প্ৰত্যেক ৪-৫ জনী মাইকী গাহৰিৰ লগত একোটাকৈ মতা গাহৰি ৰখা হয়। সাধাৰণতে মাইকী গাহৰি জনীৰ প্ৰথমবাৰ গৰমহোৱাটো বাদ দি দ্বিতীয় বা তৃতীয় বাৰ গৰম হ'লে প্ৰজননৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিব লাগে। প্ৰজনন কৰোৱাৰ পিছত গাহৰিজনী পুনৰ গৰম নহলে গৰ্ভধাৰণ কৰা বুলি বুজিব পাৰি।

সাধাৰণতে বিদেশী গাহৰিবোৰে ৫-৬ মাহ আৰু থলুৱা গাহৰি বিলাক ৭-৮ মাহ মান বয়সৰ ভিতৰত গৰ্ভধাৰণ কৰিব পৰা ক্ষমতা আহৰণ কৰে। সাধাৰণতে গাহৰি এজনী এবাৰত ২-৩ দিনৰ বাবে গৰম হয়। গাহৰি গৰম হোৱাটো কিছুমান নিৰ্দিষ্ট লক্ষণৰ দ্বাৰা নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব পাৰি যেনে নাক বহল আৰু ওপৰলৈ কৰি বতাহ লয়, পিঠিৰ হাড়ত হেচি দিলে ৰৈ যায়, যোনিৰ দ্বাৰেদি বিজলুৱা পদাৰ্থ নিঃসৰিত হয়, যোনিৰ দ্বাৰত বৰ্হিভাগ ৰঙচুৱা হয় আৰু ফুলি উঠে। এই সময়চোৱাই প্ৰজননৰ বাবে উপযুক্ত সময় বুলি ধৰা হয়। মাইকী গাহৰীবোৰ গৰম হোৱাৰ পিছত উপযুক্ত সময়ত অৰ্থাৎ গৰম হোৱাৰ ১২-২৪ ঘণ্টাৰ ভিতৰত প্ৰজনন কাৰ্য সম্পাদন কৰিব লাগে আৰু প্ৰজনন তালিকাখন এনেকৈ প্ৰস্তুত কৰিব লাগে যাতে প্ৰতিজনী মাইকী গাহৰীক বছৰত দুবাৰকৈ গৰ্ভধাৰণ কৰোৱাৰ পৰা যায়।

গাহৰিৰ দানা:

গাহৰী পাম এখনত মুঠ খৰচৰ প্ৰায় ৭০ শতাংশ অকল খাদ্যৰ ক্ষেত্ৰতে খৰচ হয়। উৎকৃষ্ট সুস্বাদু খাদ্য বৰ্দ্ধিত ওজন আৰু নিৰোগী গাহৰি উৎপাদনৰ অন্যতম উপাদান। গড় উৎপাদন খৰচ কমোৱাৰ হেতুকে বজাৰৰ পৰা ক্ৰয় কৰা সুস্বাদু দানাৰ উপৰিও ৰান্ধনি ঘৰৰ পেলনীয়া খাদ্যবস্তু, ঘাঁহ, আলু, কচু আৰু পানী মেটেকা আদি গাহৰিক খোৱাবৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰি। এনে উপাদানৰ ব্যৱহাৰে দানাৰ খৰচ বহুগুণে কমাই দিয়ে আৰু লভৰ মাত্ৰা বৃদ্ধি কৰে। বয়স আৰু ওজন অনুযায়ী

পৰিপুষ্টি বিশেষজ্ঞৰ পৰামৰ্শমতে এমাহ বয়সত ২০০ গ্ৰাম সুমদ দানাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি প্ৰত্যেক মাহতে ২৫০-৫০০ গ্ৰামকৈ দানা বঢ়াই সাতমাহ বয়সলৈকে সৰ্বোচ্চ ২৫০০ গ্ৰাম দানা খুৱালে উপযুক্ত বাতন আৰু পৰিপুষ্টি দেখা যায়। সকলো সময়তে গাহৰীক পৰিষ্কাৰ পানীৰ যোগান ধৰিব লাগে। যথেষ্ট পৰিমাণৰ পানীৰ যোগানে খাদ্যৰ পৰিপাক কাৰ্য্য সুকলমে চলাই নিয়াত বিশেষ অৰিহণা যোগায়। ডাঙৰবোৰৰ তুলনাত সৰু গাহৰীবোৰৰ প্ৰতি একক শৰীৰৰ ওজন হিচাপত অধিক পানীৰ প্ৰয়োজন হয় কাৰণ এই সময়ত শৰীৰৰ ভিতৰত পাচন আৰু অন্যান্য পৰিপাক প্ৰক্ৰিয়াসমূহ খৰতকীয়া হয়, শৰীৰৰ বিভিন্ন অঙ্গ-প্ৰত্যঙ্গ আৰু মাংসপেশীবোৰৰ বৃদ্ধি আৰু বিকাশৰ হাৰো অধিক হয়। পামত থকা গাহৰীবোৰক বয়স, ওজন আৰু গড় অনুসৰি বেলেগ বেলেগকৈ থকা থকা খোৱাৰ সুব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

গাভিনী গাহৰিৰ যতন:

গাহৰিৰ গৰ্ভধাৰণৰ সময়কাল হ'ল ৩ মাহ ৩ সপ্তাহ আৰু ৩ দিন। প্ৰসৱৰ প্ৰায় এক সপ্তাহ মান আগত একোজনী গাভিনী গাহৰিক পোৱালী দিয়াৰ বাবে সজা বিশেষ ঘৰত অকলশৰীয়াকৈ ৰাখিব লাগে। প্ৰসৱঘৰৰ মজিয়া পৰিষ্কাৰ, শুকান আৰু দানা-পানীৰ সু-ব্যৱস্থা থকা হ'ব লাগে। আকঙ্কিত প্ৰসৱৰ তাৰিখৰ প্ৰায় ৩-৪ দিন আগতে গাভিনী গাহৰিবোৰ আৰু প্ৰসৱ কোঠালীবোৰ বী-জাপুনাশক দৰৱেৰে ধুব লাগে। প্ৰসৱ কোঠালীবোৰত সুন্দৰভাবে পৰিষ্কাৰ আৰু কোমল বিছনাৰ বন্দোৱস্ত কৰিব লাগে যাতে প্ৰসৱৰ আগে-পিছে মাকজনী বা পোৱালীবোৰে আঘাতপ্ৰাপ্ত নহয় আৰু ঠাইডোখৰ আৰামপ্ৰিয় হয়। পোৱালী দিয়াৰ সময়ত গাহৰিজনীয়ে আমনি নোপোৱাকৈ এজন সহায়ক ওচৰতে থাকি গাহৰিজনীৰ গতিবিধি লক্ষ্য কৰি থাকিব লাগে আৰু কিবা অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'লে অনতিপলমে পশুচিকিৎসকৰ সহায় বিচাৰিব লাগে।

সদ্যজাত পোৱালীৰ যতন:

জন্মৰ পিছতে পোৱালীবিলাকৰ শৰীৰ, নাক, কাণ আদিত লাগি থকা বিজলুৱা পদাৰ্থ শুকান কাপোৰেৰে পৰিষ্কাৰ কৰি দিব লাগে। ঠাণ্ডা দিনত পোৱালীৰ গড়ালত উপযুক্ত তাপ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। পোৱালী বিলাকক মাকৰ পৰা ফেঁহু আৰু গাখীৰ খোৱাত সহায় কৰিব লাগে। বয়স অনু-যায়ী প্ৰয়োজনীয় টিকাসমূহ পশুচিকিৎসকৰ পৰামৰ্শ মতে দিয়াৰ লাগে যাতে ভৱিষ্যতে পোৱালীটোক বিভিন্ন ৰোগৰ পৰা ৰক্ষা কৰিব পৰা যায়। জন্মৰ পিছত পোৱালীবিলাকৰ বেজি দাঁতবোৰ পশুচিকিৎসকৰ পৰামৰ্শমতে কাটি দিব লাগে যাতে গাখীৰ খাওঁতে মাকৰ ওহাৰত আঘাত কৰিব নোৱাৰে বা অইন পোৱালীবোৰৰ লগত কাজিয়া কৰি শৰীৰত ঘাঁ লগাব নোৱাৰে।

গাহৰিৰ কিছুমান বেমাৰ-আজাৰ আৰু প্ৰতিষেধকৰ ব্যৱস্থা:

সাধাৰণতে অন্য জীৱ-জন্তু তুলনাত গাহৰিৰ বেমাৰ-আজাৰ কমকৈ হোৱা দেখা যায়। বিভিন্ন ৰোগৰ ভিতৰত প্ৰতিষেধক ব্যৱস্থা থকা চৰকা, গলফুলা, টেটুৱা, ছৱাইন ফিভাৰ এই কেইটাই প্ৰধান। এই বেমাৰ বিলাকৰ বাবে পশুচিকিৎসকৰ পৰামৰ্শমতে প্ৰতি ছমাহ অথবা অনুমোদিত নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ অন্তৰালত ছিটা দিয়াৰ লাগে। গাহৰি পোৱালীবিলাকৰ এটি মাৰাডক বেমাৰ হ'ল ৰক্তহীনতা যাৰ কাৰণে অকালতে বহুতো পোৱালি মৃত্যুমুখত পৰে। এই ৰোগৰ প্ৰতিকাৰৰ বাবে নিৰ্দিষ্ট সময়ৰ মূৰত পশুচিকিৎসকৰ পৰামৰ্শমতে লৌহ পদাৰ্থৰ বেজি দিয়া হয়। গাহৰি প্ৰতিপালনৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ দিশ হ'ল গাহৰিবোৰক পেলু মুক্ত কৰি ৰখা আৰু তাৰ বাবে পশুচিকিৎসকৰ পৰামৰ্শমতে নিয়মমতে উপযুক্ত পেলুৰ দৰৱ খুৱাই থাকিব লাগে। পাম চৌহদৰ পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নতা নিয়মিতভাৱে অটুট ৰাখিলে বহুতো দুৰাৰোগ্য বেমাৰৰ আক্ৰমণৰ পৰা গাহৰিক ৰক্ষা কৰিব পাৰি আৰু ই অৰ্থনৈতিক লাভলাভৰ গোপন সন্ভাৰ।

অসম কৃষি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অধীনস্থ কৃষি বিজ্ঞান কেন্দ্ৰ, তিনিচুকীয়াৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত